

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

I. BIND

INDLEDENDE BESKRIVELSE AF DANMARK
KØBENHAVN OG FREDERIKSBERG

KØBENHAVN 1929
G. E. C. GADS FORLAG
(FREDERIK GAD)

KØBENHAVN OG FREDERIKSBERG.

	Pag.
I. INDLEDNING	201
Beliggenhed p. 201. Grænser og Omegn p. 202. Oprindelse, Udvikling, Kvarterer p. 204. Færdselsaarer p. 208. Anlæg p. 215. Udstrækning og Areal p. 220. Finansielle Forhold p. 221. Administrative Forhold p. 224. Inddeling i Kvarterer p. 225.	
II. BYGNINGER OG INSTITUTIONER.....	228
<i>Kirker, Kapeller m. m., Kirkegaarde</i>	228
Kirker under Vor Frue Provsti p. 228. Kirker under Holmens Provsti p. 263. Kirker under Vestre Provsti p. 287. Kirker under Frederiksberg Provsti p. 296. Skt. Nicolai Kirkebygning p. 303. Kirker for Menigheder udenfor Folkekirken p. 306. Kirkegaarde p. 321.	
<i>Slotte og Palæer</i>	327
Christiansborg p. 327. Rosenborg p. 346. Amalienborg p. 354. Prinsens Palæ p. 360. Charlottenborg p. 364. Frederiksberg Slot p. 372.	
<i>Administrations- og Retsbygninger</i>	378
Ministerialbygninger p. 378. Arkiver p. 380. Raadhuse p. 385. Retsbyg- ninger p. 397. Politibygninger p. 402.	
<i>Undervisningsanstalter og Skoler</i>	405
Universitetet og dertil knyttede Institutioner p. 405. Kollegier p. 421. Poly- teknisk Lærestanstalt p. 429. Landbohøjskolen p. 433. Andre Stats-Lærestal- ter p. 437. Seminarier p. 442. Tekniske Skoler p. 443. Handelsskoler p. 446. Husholdningsskoler p. 448. Idræt p. 450. Statens højere Almenskoler p. 452. Kommunale Skoler p. 455. Private Børneskoler p. 464. Abnormskoler p. 471.	
<i>Biblioteker og videnskabelige Institutioner</i>	475
<i>Museer</i>	486
<i>Teatre</i>	502
<i>Hospitals- og Forsørgelsesvæsen</i>	508
Statshospitaler p. 508. Kommunale Hospitaler p. 516. Amtssygehus p. 527. Private Hospitaler p. 528. Andre Institutioner under Sundhedsvæsenet p. 534. Kbh.s Forsørgelsesvæsen p. 536.	
<i>Stiftelser og Velgørenhedsinstitutioner</i>	542
Stiftelser som henhører under Foreninger og Lav p. 542. Andre Stiftelser p. 552. Asylter, Børne- og Optagelseshjem p. 561. Andre velgørende In- stitutioner p. 566.	

	Pag.
<i>Hær og Flaade. Militære Etablissementer</i>	568
Landbefæstning p. 568. Søbefæstning p. 570. Orlogsværftet og Flaadestationen p. 571. Chr. IV's Tøjhus p. 577. Kastellet p. 580. Kaserner p. 582. Militære Institutioner p. 583.	
<i>Københavns Havn</i>	585
Frihavnen p. 588. Toldhavnen p. 592. Besejling og Udnyttelse p. 607.	
<i>Børsen</i>	608
<i>Pengeinstitutter</i>	611
Banker p. 611. Sparekasser p. 617. Kredit- og Hypotekforeninger p. 619. Forsikringsselskaber p. 621. Andre Pengeinstitutter p. 627.	
<i>Trafik- og Kommunikationsvæsen</i>	631
Post- og Telegrafvæsen p. 631. Rederier p. 635. Jærnbaner p. 637. Sporveje p. 645.	
<i>Hoteller</i>	647
<i>Foreningsbygninger</i>	649
<i>Dagblade</i>	661
<i>Kommunale tekniske Anlæg</i>	663
Vandforsyning p. 663. Belysningsvæsen p. 669. Kloakvæsen p. 674. Vejvæsen p. 679. Torvevæsen p. 681. Brandvæsen p. 686. Politivæsen p. 689. Badeanstalter p. 692.	
<i>Parker og Lystanlæg m. m. Monumenter</i>	694
<i>Gamle Huse</i>	712
III. BEFOLKNINGS-, ERHVERVS- OG BOLIGFORHOLD m. m.	727
<i>Befolknings- og Erhvervsforhold</i>	727
<i>Bolig-, Leje- og Ejendomsforhold</i>	731
<i>Større Fabrikker og industrielle Anlæg</i>	733
<i>Handels- og Søfartsforhold</i>	749
IV. HISTORIE	758
Københavns Terrænforhold og ældste Udvikling p. 758. Det middelalderlige København p. 762. Byens Kirker, Klostre og Gilder i Middelalderen p. 769. Fra Reformationen til den store Ildebrand p. 773. København 1728-1800 p. 788. København 1800-1850 p. 793. København 1850-1900 p. 796. København i det 20. Aarhundrede p. 802.	
<i>Frederiksberg</i>	807
<i>De gamle Landsbyer paa Hovedstadens Omraade</i>	813
<i>Litteraturfortegnelse</i>	816
De vigtigste Skrifter, der vedkommer Københavns og Frederiksbergs Topografi og Historie p. 816. De vigtigste Værker og Samlinger, der vedkommer Topografien for hele Landet eller større Dele af det p. 821.	
BILAG.	
<i>Kort over København og Frederiksberg</i> , i 2 Blade.	

ning til de bestaaende Spor, ad Gasværksvej (¹⁵/₁₀ 1920), ad Valby Langgade til Roskildevej (¹⁰/₁₂ 1921), ad Godthaabsvej til Hulgaardsvej (¹⁸/₁ 1925, skal i 1929 forlænges til Brønshøj), fra Nørrebro ad Fasanvej til Valby (aabn. ¹/₁₂ 1927). Foruden Motoromnibusruten (²⁷/₁ 1927 forlænget til Frederiksberg Runddel) findes ialt 17 Linier, hvoraf de to m. H. t. Strækningerne udover Hellerup henhører under *Nordsjællands Elektricitets og Sporvejs-Aktieselskab* *). — De kbhvske Sporveje blev ¹/₈ 1911 overtaget af Kbh.s Kommune, idet der oprettedes et Direktorat for Københavns Sporveje. Den ¹/₁ 1919 forpagtedes tillige Frdbg. Sporveje (Sammenslutningen effektivt fra ¹/₁₀ 1919), hvorefter der foretoges gennemgribende Ændringer i Linieføringen. — I 1927-28 befordrede Københavns Sporveje ialt 145,156,983 Sporvognspassagerer og 3,876,902 Omnibuspassagerer; Antallet af Sporvognsrejser pr. Indbygger (Kbh. og Frederiksberg) udgjorde 211 (i 1885 var det 50, i 1903 125). Der kørtes ialt 33,186,226 km med Sporvogne og 620,482 km med Omnibusser. Kørselsindtægten androg ved Sporvognsdriften 23,362,570 Kr., ved Omnibusdriften 850,753 Kr. Den til Passagerbefordring benyttede Vognpark bestod af 411 Motorvogne, 430 Bivogne og 25 Motoromnibusser. Sporlængden androg ialt 202,7 km, Køretraadslængden 203,5 km og Længden af underjordiske Føde- og Returkabler 79,1 km. Ved selve Sporvejskørselen beskæftigedes c. 2350 Funktionærer, ved Ren- og Vedligeholdelsen af Sporvogne og Omnibusser c. 700 Arbejdere og c. 50 Funktionærer, ved Anlæg, Ren- og Vedligeholdelse af Spor og Ledninger c. 300 Arbejdere og c. 50 Funktionærer.

Litt.: Teknisk Forenings Tidsskr. 1913 og 1928. — Die Kopenhagener Strassenbahnen in Vergangenhait und Gegenwart, Kbh. 1927.

Af Byens større Hoteller omtales nogle faa, som har særlig Interesse ved deres Historie eller deres Bygninger.

Hotel d'Angleterre, Kongens Nytorv, det ældste af Byens store Hoteller, ligger paa en Grund, der i den ældste By laa yderst ved Volden og i 1377 tilhørte Roskildekanniken Nicolaus Lavesen Galt, af hvis Slægt den ejedes, indtil Ebbe Galts Enke, Sophie Pedersdatter Høg, i 1504 solgte den til Kongen, som her og paa de tilkøbte Nabogrunde oprettede Kronens Bryggergaard. Efter en Brand i 1540 kom Bryggergaarden i privat Eje og var efter 1553 i Slægten Skovgaards Besiddelse i en Aarrække. Hans Skovgaards Enke, Anne Parsberg, bragte den til sin anden Mand, Hak Holgersen Ulfstand til Hikkebjærg, efter hvis Død 1594 den gik over til Hans Skovgaards Børn. Derefter ejedes den af Johan Charisius (en af Chr. IV's Raader), hvis Enke synes at have solgt den til Rigshofmester Joachim Gersdorff († 1661). Efter ham fulgte Viceadmiral, tidl. Statholder i Norge, Niels Trolle († 1667), og Storkansler, Grev Frederik Ahlefeldt († 1686), som udvidede Grunden betydeligt ved Køb af en Del af den tidligere Vold og Grav og lod opføre en anselig to Etages Bygning med et højere Midtparti med Frontespice (afbild. hos

*) Dette Selskab (stift. ²⁸/₁₁ 1902 som et Datterselskab af de kbhvske Sporveje under Navnet „Tuborg-Klampenborg elektriske Sporvej“, 1911 udskilt som et selvstændigt Selskab under sit nuvæ. Navn) har anlagt Strandvejslinien fra Hellerup til Klampenborg (Konc. af ¹⁷/₁₁ 1902, Strækningen Hellerup-Charlottenlund aabn. ³⁰/₁₅ 1903, ⁵/₈ s. A. forlænget til Skovshoved og ¹/₁ 1904 til Klampenborg) og en Linie fra Hellerup ad Bernstorffsvej til Ordrup (Konc. ²¹/₈ 1907, aabn. ³⁰/₁₂ 1908) samt en Trolleyomnibuslinie fra Hellerup til Gentofte og Jægersborg (aabn. ¹/₂ 1927). [Se „Nordsjællands Elektr.- og Sporvejs Aktieselsk. 1902-27“, Kbh. 1927].

Thurah), bekendt bl. a. fra „det lovlige Kunstakademi“s Møder under Sønnen Carl A., der ejede den til sin Død 1722. Derefter solgte Arvingerne Gaarden til Johan Lehn til Hvidkilde, som 1731 solgte den til Overhofmarskal, Gehejmerd. Fr. Gram († 1741), som ombyggede den med en pragtfuld, rigt dekoreret Façade, og efter hvem den længe kaldtes den „Gramske Gaard“ (det Gramske Vaaben ses endnu over Frontespicen); efter den store Brand 1795 solgte Gehejmerraadinde Sophie Magd. Kragh-Juel-Vind, f. Gram, Enke efter Baron Kragh-Juel-Vind, den for 48,000 Rd. til Traktør Gottfried Rau, der indrettede Hotel her under det nuv. Navn og i 1800 tilbyggede et Stokv.; i Hotellet havde „Den engelske Klub“ Lokaler (Klubben havde før haft Lokaler i Gæstgiveriet paa Hj. af Vingaardsstræde

Hotel d'Angleterre.

og Reverensgade, opr. 1755 af Traktør Jean Maréchal, senere købt af Rau og kaldt Hotel d'Angleterre, nedbrændt 1795). Ved Ombygningen af Peder Madsens Gang og Anlægget af Ny-Østergade og Hovedvagtsgade 1872 købte Aktieselskabet „Det københavnske Byggeselskab“ Hotellet og lod det nedrive og genopbygge 1873-75 (aabnet $\frac{5}{8}$ 1875) efter Tegn. af V. Dahlerup og G. E. W. Møller; samtidig udvidedes det betydeligt, navnlig ved en 88 m lang Sideløj i Hovedvagtsgade. I 1898

overtoges det for c. 2 Mill. Kr. af Brygger Carl Jacobsen, fra hvem det 1902 gik over til et engelsk Aktieselskab, der 1903 lod Façaden ombygge, saa at Hovedindgangen midt paa Bygningen lagdes nærmere ved Hovedvagtsgade. $\frac{4}{8}$ 1915 nedbrændte Hotellet delvis (dog ikke Hovedfløjen), men genopførtes (Arkitekterne Philip Schmidth og Nicolai Hansen), udvidet med en 5. Etage og en Søjleudbygning paa Stueetagens Façade, og genaabnedes $\frac{22}{8}$ 1916. Hotellet, der i 1914 atter var kommet paa danske Hænder, købtes 1917 af et Aktieselskab for c. $5\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Hotellet har 150 Værelser. (Se Carl C. Christensen, Hotel d'Angleterre 1755-1925, Kbh. 1925).

Hotel Phønix, Hj. af Bredgade og Dronningens Tværgade. Grunden blev af Apoteker Esaias Fleischer i 1670 solgt til Hans Arenfeld til Knivholt, derefter var 1680 Præsten Christian Spend, 1684 Oberst Samuel Christoph v. Plessen, 1705 Baron Peder Rodsten, 1718 Etatsrd. Henrich Ocham Ejere. $\frac{9}{8}$ 1730 solgte sidstnævnte Gaarden til Johan Henrik Greve Gyldensteen, hvis Børn Anne Marquise af Monteleon, gift med Greve Heinrich VI af Reuss, og Kollegiedeputeret Johan Henrich Desmercières († 1778) efterfulgte hinanden som Ejere. Gaarden, som længe var den eneste Privatbygning i Byen med Ur paa Façaden, ejedes senere bl. a. af

Grosserer Peder Erichsen († 1804), Hofmester Joh. Ludv. Brockenhuus († 1811) og Overpræsident, Baron Friederich Adeler til Adellersborg († 1816). I 1837 blev den købt af tidl. kgl. Maskinmester, Traktør W. Murdoch, der indrettede den til Hotel under Navn af „Stadt Hamburg“. I 1847 overgik Hotellet til et Aktieselskab, der lod det nedrive og genrejse under dets nuvær. Navn; 1883-1919 var det i privat Eje, hvorefter det overtoges af et Aktieselskab og gennemgik en grundig Restaurering. Hotellet har 85 Værelser. (Se Knud Bokkenheuser, Hotel Phønix og dets Historie igennem 80 Aar, Kbh. 1926).

Palace Hotel (*Paladshotellet*), Raadhuspladsen, er opført af et Aktieselskab (Aktiekap. 2,400,000 Kr.) paa Initiativ af Direktør Anders Jensen, der i Løbet af 1906 havde købt og ladet nedrive en Række Ejendomme ved Raadhuspladsen og Mikkel Bryggersgade med et samlet Grundareal paa c. 2750 m². Den monumentale Bygning er opført 1907-10 efter Tegning af Professor Anton Rosen, af røde Sten paa Granitsokkel, i 5 Stokværk med Kvistetage og med et c. 65 m højt, kobberdækket Taarn, paa hvis Sider findes 4 store

Palace Hotel.

Mosaikker i gylden Grund, efter Tegning af Johs. Krag, forestillende Morgen, Dag, Aften og Nat. Hotellet, hvis Bygning er ansat til Ejendomssk. af 4,750,000 Kr., har 200 Værelser. (Se „Architekten“ ¹/₁₀ og ⁸/₁₀ 1910).

Foreningsbygninger.

Af Foreninger, der ejer mere anseelige Foreningsbygninger i København og Frederiksberg, skal her omtales følgende:

Det kgl. danske Videnskabernes Selskab i Kbh., stift. ¹⁸/₁₁ 1742 (første Statutter givne ved Reskr. af ⁵/₁₀ 1774), har til Formaal at fremme de historiske, fy-